

Kakšen vzgojni slog imate?

Vzgojnih slogov je verjetno toliko, kot je staršev. Kljub temu pa jih razvrščamo v tri glavne skupine: avtoritarni, avtoritativni in permissivni vzgojni slog. O njih smo se pogovarjali dr. Sabino Jurič, članico združenja Zakonskih in družinskih terapevtov Slovenije.

Kakšna je razlika med avtoritarnim, avtoritativnim in permisivnim vzgojnim slogom?

Med vzgojnimi slogi je velika razlika, predvsem v samem odnosu do otroka. Medtem ko avtoritativni vzgojni slogi otroka označuje kot subjekt z lastno osebnostjo, pa ostala dva pogosto otroka porineta v vlogo objekta.

Za avtoritarni vzgojni slog torej velja, da so starši strogi, postavljajo pravila, ki jih otroku nujno ne razložijo, ter dosledno zahtevajo, da jih otrok uboga. Ti starši zagovarjajo tudi »vzgojne« kazni, pri čemer pa uporabljajo manj dvosmerne komunikacije (torej bolj usmerjajo, zahtevajo, dajejo navodila ter manj poslušajo otroka, so manj odzivni za otrokov drugačen način razmišljanja), nad otrokom uveljavljajo moč in nadzor, spodbujajo storilnost ter ciljno naravnost otrok. Za avtoritarne starše velja tudi, da »oni najbolj vedo, kaj je za otroka dobro, saj imajo več izkušenj in znajo predvidevati«, in so manj odprti do drugačnega načina razmišljanja otrok.

Permisivni starši pogosto vzgajajo ravno obratno, in sicer ne z nadzorom in usmerjanjem, temveč z »ljubeznijo«. Ti starši se do otroka pogosteje obnašajo kot do prijatelja, mu nudijo oporo in se z njim

veliko pogovarjajo. Kazen kot vzgojno sredstvo redko uporabljajo, njihova pričakovanja do otrok so nižja.

Permisivni starši menijo, da otrok »sam najbolje ve,

kaj je zanj dobro«, ter da ga je treba le spodbujati in mu dati dovolj svobode, da razvije svoje potenciale. Ravno zato starši otroka pogosto zelo ščitijo, prevzemajo odgovornost namesto njega ter mu lahko dajo zmoten občutek, da stvari lahko doseže brez truda.

Avtoritativni vzgojni slog otroka obravnava kot samostojno osebnost, ki je od staršev odvisna, pri razvoju pa potrebuje tako veliko ljubezni in spodbude kot tudi starševsko vodenje in jasne in dosledno postavljene meje. Avtoritativni starši menijo, da mora otrok dana pravila razumeti, svoja pravila pa podkrepijo z racionalnimi razlogi. Predvsem pomembno je dogovarjanje, odprti pogovori med starši in njihovimi otroki, s čimer jim starši pomagajo, da začnejo presojeti sami, si oblikujejo lastna stališča. Gre za tiste starše, ki se trudijo, da njihovo starševstvo vsebuje vse pomembne kategorije – sprejemajo otroka, mu predstavljajo model, pričakujejo določene dosežke, ga po potrebi nagradijo/kaznujejo in so pri usmerjanju otroka direktni.

Kakšni vzgojni slogi prevladujejo pri nas?

Težko rečemo, da starši otroke vzgajajo strogo zgolj v enem vzgojnem slogu. Starševski pristopi, se lahko glede na starost otroka tudi spreminjajo. Zelo pa je odvisno, kakšen pogled imajo starši na otroka ter ali so ga, kljub izkušnjam vzgoje iz njihovih primarnih družin, uspeli videti kot samostojno osebo, ki jih ne ogroža, ki jim ne predstavlja projekta, v katerega je treba »vložit« čim več, ne kot nekoga, ki bo dosegel tisto, česar oni niso, temveč kot osebnost, ki starše potrebuje kot modele oz. vzornike, ki želi biti slišan in ljubljen, ter z omejitvami ograjen od nevarnosti. Raziskave kažejo, da je v porastu avtoritativni vzgojni slog, v katerem starši otroke brezpogojno sprejemajo, jih spodbujajo ter jim postavljajo tudi jasne meje, katerih se držijo. Strogi avtoritarni vzgojni slog se umika, je vedno manj izražen. Zanimivi so rezultati permisivnega vzgojnega sloga, ki pogosto predstavlja reakcijo staršev, ki so bili vzgojeni strogo. Ko starši zaključijo »jaz bom povsem drugače kot moja mama/moj oče«, istočasno pa nimajo ideje, kako taka vzgoja zgleda, se pogosto lahko zgodi, da se otrokom bojijo postaviti meje, da v njih iščejo enakovrednega sogovornika ter jih prekomerno ščitijo. Vse omenjeno je najbolj značilno za permisivni vzgojni slog, ki pa za otrokov psihosocialni razvoj ni ustrezen. Permisivni vzgojni slog, glede na raziskave bolj značilen za matere, je v počasnem upadanju.

Kaj določa vzgojni slog, ki ga

bomo kot starši imeli? Ali to lahko nadzorujemo?

Vzgojni slog določa ogromno stvari – tako lastnosti staršev (kakšne so njihove zgodnje izkušnje vzgoje, kakšni so osebnostno – odprti za novosti, prilagodljivi, topli, kakšna stališča in pričakovanja imajo, tudi koliko so izobraženi, koliko časa imajo za otroka ...) kot lastnosti otroka (otrokov temperament, vodljivost, njegove možne posebnosti, npr. posebne potrebe, zdravstvene posebnosti, tudi vrstni red – je prvi, drugi otrok, je edinec ali je družina številčna ...). Poleg lastnosti otrok in staršev pa je zelo pomembno tudi socialno okolje (kako spodbudno je, koliko intelektualnih kot drugih izzivov daje otroku, kako odprto je za drugačen način razmišljanja od ustaljenih). Predvsem je pomembno tudi družinsko okolje, v katerem otrok odrašča, pri tem je seveda bistvena kakovost partnerskega oz. zakonskega odnosa med starši.

Starši lahko nadzorujejo sam način vzgoje otroka predvsem preko ohranjanja pristnega stika sami s seboj (da vedo, kaj želijo z določenim vedenjem doseči, da se v odnosu do otroka zavedajo, da to ni enakovreden odnos, temveč da so za omenjeni odnos kot odrasli oni odgovorni in da znajo ločiti med svojimi potrebami, željami, čustvenim doživljanjem ter otrokovim) in pa tudi z otrokom (da so empatični do otroka, se znajo postaviti v njegovo kožo, znajo brati med vrsticami, ko jim otrok z vedenjem sporoča nekaj drugega kot z besedami ...).

Kako se vzgojni slogi razlikujejo med materjo in očetom?

Raziskave govorijo o tem, da so še vedno matere tiste, ki so do otrok bolj mehke, jih vzgajajo z več sprejemanja, topline in prevelike zaščite, medtem ko so očetje še vedno nekoliko bolj strogi, zahtevni in tisti, ki otroka večkrat kaznujejo. Zelo pa je tudi pomembno, ali otrok živi z obema staršema. Kajti v tem primeru se starša lažje dopolnjujeta in usklajujeta svoje vzgojne tehnike ter zahteve. Če otrok odrašča z enim staršem, je le-ta pogosto primoran opravljati vlogo očeta in mame, kar je zelo težko. In v tem primeru obstaja nevarnost, da z otrokom vzpostavi enakovreden odnos oz. preveč ohranja otroka odvisnega od sebe ter mu na različne načine sporoča, da ne želi, da se otrok popolnoma osamosvoji in nekoč zaživi svoje življenje.

Ali je prav, da sta vzgojna sloga matere in očeta različna?

V določeni meri se temu ne moremo izogniti. Mati je namreč prva, s katero je otrok povezan v simbiotičnem odnosu, in je prva, ki mu daje toplino, ljubezen ter ga brezpogojno sprejema. Oče je tisti, ki

pomaga ta simbiotični odnos »pretrgati« in otroku nuditi uveljavljanje in razvoj zunaj tega odnosa. Z jasnimi mejami in zaupanjem vanj daje otroku varnost ter usmeritve, kako se uveljaviti tudi zunaj najozje družine.

Ko pa govorimo o vzgojnih načelih in usmeritvah otroka, o tem, kaj je dopustno in kaj ne, kako se rešuje nesoglasja, ali se lahko izražajo čustva, kako pokazati svojo stisko ... pa je zelo pomembno, da imata starša enaka pravila. Kajti tako otrok nima možnosti iskanja, kateri starš je bolj popustljiv, katerega lahko prej prepriča oz. kdo bo od njega manj zahteval. Če pa si starša izpodbijata avtoriteto, če delujeta do otroka drugače, z različnimi zahtevami in različnimi pričakovanji, je otrok zmeden. Nikoli tudi ne ve, ali je starševska zahteva dokončna ali bo lahko s tem, da bo pritiskal na »mehkejšega« starša, uspel premakniti mejo oz. zahtevo sebi v prid. V takih primerih otrok nikoli ne ve, kje je, pri njem pa spodbujamo dvom v trdnost in avtoriteto staršev kot tudi v otrokovo lastno samozaupanje.

Kaj je »težava« vsakega od teh vzgojnih slogov?

Tako strogi avtoritarni kot popustljivi permisivni vzgojni slog za otrokov razvoj nista ustrezna. Pri strogem, avtoritarnem slogu otroka vzgajamo s strahom, s poudarjenim nadzorom in omejevanjem, medtem ko je sprejemanje otroka in izkazovanje brezpogojne ljubezni preizkušeno izraženo. S permisivnim slogom starši vzgajajo otroke z ljubeznijo, z ogromno pohvalami, medtem ko ga pozabljajo tudi voditi, usmerjati in nadzorovati.

Priporoča se avtoritativni vzgojni slog, z brezpogojnim sprejemanjem otroka, z empatično držo starša ter z jasnimi in doslednimi omejitvami, ki jih starši otroku postavijo.

V zadnjem času v javnosti odmevajo zgodbe »nevzgojenih« najstnikov, ki s svojim ravnanjem kršijo pravila lepega vedenja in obnašanja. Je to vzrok pretirano mehke vzgoje?

Veliko se govori in sodi t. i. »nevzgojene otroke«. Vendar že sama beseda pove, da nevzgojen otrok ni dobil tega, kar najbolj potrebuje – vzgoje, v kateri je obravnavan kot subjekt in ne objekt, ustreznega odziva starša, ki bi mu jasno povedal, kaj je prav in kaj ne in ki bi ga slišal, ko izraža stisko. Dlje časa ko je otrok neslišen, glasneje bo opozarjal nase s svojim vedenjem. Razbijal bo, kršil pravila, prizadel druge, da bi le našel koga, ki bo razumel in začutil, kako doživlja ta svet. Seveda pa vsi najstniki ne opozarjajo nase na glas – največkrat so to tisti, ki so bolj pogumni, tudi osebnostno

močnejši. Medtem ko lahko svojo stisko najstnik izraža tudi zelo destruktivno, z opijanem, samopoškodovanjem, strogim perfekcionizmom, solzami, težavami s prehranjevanjem, čustveno apatijo ... Na takšno stisko moramo biti še bolj pozorni, saj jo lažje spregledamo.

Če odgovorim na vprašanje – ni nujno »premekha« vzgoja tista, ki otroka pripelje do glasnega opozarjanja nase. So pa vzgojne težave in odkrita stiska mladostnika vedno odraz tega, da so odrasli z njim izgubili stik, ki si ga mladostnik želi na silo pridobiti nazaj.

Kaj pravite na mnenje dr. Milivojeviča o legitimnosti »vzgojne po riti« v nekaterih primerih?

Udarec oz. fizično kaznovanje otroka vedno pomeni staršev poraz in njegovo nemoč. In če se postavimo v vlogo otroka – kako se počutimo, ko vidimo, da starši ne vedo, kaj narediti, da jih je strah, da ne obvladajo lastnega besa ter strahu ter razmišljajo o tem, kako bi pomagali sebi, se razbremenili? In res, ko starš udari, otroka poniža, prestraši in osramoti. In otrok nemudoma naredi tisto, kar starš želi – in to je edina »pozitivna« posledica fizičnega kaznovanja. Če pa želimo otroku pomagati, da razvije zdravo osebnost, da verjame vase, da si drzne razmišljati s svojo glavo ter da ga ne navajamo na kimanje drugim, potem otroka ne bomo udarili.

Poudarila pa bi, da je zelo žalostno, da je potrebno z zakonom starše učiti, kaj se sme in česa se ne sme pri vzgoji (npr.

prepoved pretepanja otrok), in da starši, verjetno zaradi lastne stiske, s svojimi otroki nimajo takih odnosov, da bi pri sebi začutili, kaj je prav in kaj je nedopustno.

Katero smer potem izbrati?

Vzgoja je primarna naloga partnerjev, ki prevzmeta vlogo starša. In ta vloga je trajna, kajti tudi če razpade zakon oz. partnerstvo, vloga starša ostane. Vzgoja se prične zelo zgodaj in jo je zelo težko opravljati po navodilih, npr. po zakonih, knjigah, nasvetih strokovnjakov ... Tisto, kar je pri vzgoji zelo pomembno, je, da izhajamo iz sebe in da smo se sposobni postaviti v vlogo otroka in se vprašati:

»Kaj bi si jaz kot 12-letnik želel od svojega očeta, od svoje mame?« Da si na to vprašanje lahko odgovorimo, pa moramo najprej pri sebi spoznati, kaj je tisto, za kar sem staršema hvaležen, in kaj bi si želel, da bi me naučila, mi dala začutiti. In ko bomo z otrokom gojili odnos, v katerem mu bomo pustili, da se izrazi (seveda na sprejemljiv način), mu pomagali pri soočanju s stisko (ki jo bomo prepoznali, čeprav nam otrok neposredno ne bo pripovedoval o njej), mu dajali jasna in nedvoumna sporočila, znali argumentirati zahteve (ter pri njih vztrajali) ter mu bili predvsem lasten zgled (tako pri spoštovanju drugih kot pri odnosu do avtoritete ter pri načinu postaviti se zase), takrat vzgoja ne bo težka. Je pa res, da je to bistveno težje kot pa zahtevati, ustrahovati otroka, ga voditi brez argumentacij ter ga umiriti s strogo kaznijo, da si bo zapomnil!

